

A night scene in a city, likely St. Petersburg, featuring ornate street lamps in the foreground and a large domed building, possibly the St. Isaac's Cathedral, in the background. The sky is a deep blue, and the city lights are visible in the distance.

STEFAN CZARNIECKI

Stefan Czarniecki

polski dowódca wojskowy, oboźny koronny,
kasztelan kijowski, starosta niegrodowy kowelski, regimentarz,
wojewoda ruski, starosta ratneński, starosta niegrodowy kaniowski.

Stefan Czarniecki był uczestnikiem wojny partyzanckiej podczas potopu szwedzkiego oraz uczestnikiem walk przeciw powstańcom Chmielnickiego i w trackie wojny polsko-rosyjskiej.

POTOP SZWEDZKI

Stefan Czarniecki w trakcie potopu początkowo dowodził obroną Krakowa. W czasie oblężenia został ranny w policzek. Obronę prowadził bardzo aktywnie, nękając Szwedów wycieczkami. Nakładał kontrybucje na mieszczan krakowskich. Wobec braku posiłków skapitulował. Rozważał przejście na stronę Karola Gustawa, ale za namową królowej Ludwiki Marii Gonzaki pozostał wierny Janowi Kazimierzowi. Z Krakowa wyszedł z wojskiem, na warunkach honorowych.

Czarnecki przybył do Głogówka, gdzie schronił się król i doradzał mu ogłoszenie wojny wszystkich stanów, mając wiadomości

o atakach na małe oddziały szwedzkie wywołanych przez grabieże i kontrybucje. Po powrocie króla ze Śląska objął dowództwo niezależnej dywizji i mianowany został regimentarzem.

Wraz ze starostą spiskim Jerzym Lubomirskim dowodził w kampanii 1656.

1 lutego dywizja Czarneckiego przekroczyła skutą lodem Wisłę, z marszu zajęła Sandomierz i ruszyła dalej na Puławę. 18 lutego Czarnecki poniósł porażkę pod Gołębiewem. Bitwa spowodowała zmianę taktyki Czarneckiego, który powrócił do prowadzenia wojny partyzanckiej, dzięki czemu nie przyjmując otwartej bitwy – stale nękał siły wroga. Do walki włączył też oddziały chłopskie, wydając uniwersały i grożąc szlachcie, która by się temu sprzeciwiała.

WOJNA POLSKO-ROSYJSKA

Pomimo zawarcia unii w Hadziaczu w 1658 z hetmanem kozackim Iwanem Wyhowskim nie powiodła się próba stworzenia Rzeczypospolitej Trojga Narodów z Księstwem Ruskim, gdyż unia nie była respektowana przez żadną ze stron. Kozacy obalili Wachowskiego i buławę hetmańską otrzymał Jerzy Chmielnicki. Na Ukrainę wkroczyła armia rosyjska Wasyla Szeremietiewa, a na Litwę armia Iwana Chowańskiego, którego powstrzymał chorąży orszański Samuel Kmicic. Nieopłacone wojsko polskie zaczęło się w tym czasie burzyć, wkrótce podejmując bunt, który w czerwcu 1661 miał przerodzić się w Związek Święcony. Wojna polsko-rosyjska wybuchła z nową siłą.

KAMPANIA LITEWSKA PRZECIW ROSJI

Król wysłał nowo mianowanego wojewodę ruskiego Stefana Czarnieckiego na pomoc wojskom Pawła Sapiehy przeciw oddziałom Chowańskiego na Litwie i Podlasiu.

Strona polska miała do dyspozycji 11 tys. wojska i 7 dział, Rosjanie zaś: 22 tys. wojska i kilkakrotnie więcej artylerii.

Do rozstrzygającej bitwy doszło pod Połonką, kilka dni po połączeniu się wojsk Rzeczypospolitej koło Słonima. Czarniecki zniósł straż przednią Chowańskiego, a potem pod osłoną dymu z podpalonych zabudowań Połonki rozwinął wojsko do walki na błotnistych przeprawach na rzece Połonce.

W centrum stanęła piechota mająca wiązać główne siły wroga, na lewym skrzydle – Sapieha, na prawym zaś – jazda Czarnieckiego z dwiema chorągwiami husarii pod dowództwem Gabriela Wojniłowicza, zatrzymując w odwodzie jedną chorągiew husarii litewskiej. Początkowo natarcie ze skrzydeł grzęzło w błocie, ale po przejściu przez bagna jazda polska nabrała impetu rozbijając jazdę odwodową Trubeckiego, a Chowański, bojąc się oskrzydlenia, przerzucił oddziały na lewe skrzydło przeciw Wojniłowiczowi. Widząc to, Czarniecki wysłał do Sapiehy gońca

z prośbą o wysłanie odwodowej husarii litewskiej. Sapieha początkowo potraktował to ambicjonalnie, lecz w porę posłuchał wojewody – husaria rozbiła całe prawe skrzydło Rosjan i Chowański rozpoczął odwrót aż do Połocka, tracąc 13 tys. wojska. Czarniecki chciał utrwalić ten sukces

i ruszył za Rosjanami za Berezynę, lecz powstrzymała go kolejna armia rosyjska licząca 30 tys. wojska pod wodzą Jurija Dołgorukiego. Wojewoda parł do bitwy, której przeciwni byli hetmani litewscy Michał Kazimierz Pac

i Paweł Sapieha. Ostatecznie doszło do bitwy nad rzeką Basią, gdzie Rosjanie mieli czas, aby się okopać.

Nadchodziła nowa armia Chowańskiego, a próba powstrzymania jej pod Druckiem przez Kmicica skończyłaby się klęską, gdyby nie odsiecz Czarnieckiego, którego wojska odrzuciły Chowańskiego do Połocka.

KAMPANIA UKRAIŃSKA

Kampanię przeciw Rosjanom prowadził także Lubomirski na Ukrainie – we wrześniu i październiku 1660 odniósł zwycięstwa pod Cudnowem i Słobodyszczem. Lubomirski był jednak coraz bardziej pochłonięty polityką wewnętrzną kraju i w styczniu 1661 król wysłał Czarnieckiego do tłumienia zamieszek kozackich. Wkrótce jednak wezwał go z powrotem na pomoc do Warszawy. W tym samym roku Czarniecki otrzymał dekret nominacyjny na urząd hetmana polnego koronnego, lecz bez daty i pieczęci, gdyż nadal żył Jerzy Sebastian Lubomirski. W październiku 1663 Czarniecki poprowadził ostatnią polską ofensywę na Ukrainę, mając na celu zrealizowanie królewskich planów: odzyskać Zadnieprze, przejść z Ukrainy Lewobrzeżnej na północ i po połączeniu się z wojskami litewskimi Sapiehy ruszyć na Moskwę. 26 lutego na Prawobrzeżnej Ukrainie rozgorzały ponownie walki polsko-kozackie co zmusiło wojska polskie do przerwania kampanii. Po tym hetman przystępował jeszcze kilka razy do ataków na Ukrainę, ale finalnie nie był w stanie stłumić powstania kozackiego.

OKOLICZNOŚCI ŚMIERCI

Do wojewody dochodziły niepokojące wieści z Korony o banicji Lubomirskiego, zaś Jan Sobieski sięgnął po obiecaną mu buławę hetmańską. Sześć tygodni przed śmiercią, 2 stycznia 1665 roku Czarniecki przyjął buławę polną koronną, odebraną Lubomirskiemu. Zmarł w czasie podróży do Lwowa 16 lutego 1665 roku w Sokołówce koło Złoczowa od postrzału otrzymanego podczas tłumienia buntu w Stawiszczu (istnieje też hipoteza, że Czarniecki mógł zostać otruty, a znana wszystkim wizja śmierci hetmana przedstawiona przez Wespazjana Kochowskiego nie jest prawdziwa). Śmierć ta pokrzyżowała królewskie plany przeprowadzenia elekcji *vivente rege* przez króla, który już w styczniu odwołał Czarnieckiego z Ukrainy.

Po wielkich uroczystościach pogrzebowych w Warszawie hetman pochowany został w rodzinnej wsi Czarnca koło Włoszczowy w kościele ufundowanym przez siebie samego.

PAMIĘĆ O CZARNIECKIM

Stefan Czarniecki jest uważany za polskiego bohatera narodowego, jest obecny nie tylko w literaturze, malarstwie, uwieczniony w postaci rzeźb, ale jest też patronem wielu szkół i obiektów w Polsce. W zbiorach Muzeum Lubelskiego w Lublinie znajduje się m.in. karabela zdobiona nazwiskiem i podobizną hetmana Stefana Czarnieckiego pochodząca z XVII/XVIII wieku.

Tekst polskiego hymnu narodowego wspomina jego nazwisko:

*Jak Czarniecki do Poznania
po szwedzkim zaborze,
dla ojczyzny ratowania
wrócim się przez morze.*

W wersji oryginalnej zwrotka ta brzmiała (według pisowni rękopisu Wybickiego):

*Jak Czarniecki do Poznania
wracił się przez morze
dla ojczyzny ratowania
po Szwedzkim rozbiore.*

Nie mniej lubiany był przez swoich żołnierzy, o czym świadczyć może Jan Chryzostom Pasek, żołnierz Czarnieckiego: „Jakoż był też to człowiek (...) i senator zacny, prawdę mówiący, i żołnierz nieszanowany w okazyjach, i wódz szczęśliwy. Żałował go król i wojsko wszystko, nawet ci sami, co z nim emulowali i zazdrościli mu sławy”.

Dziękuję za uwagę

Antonina Padewska kl. 1 Gb